

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ім. М. П. ДРАГОМАНОВА

На правах рукопису

СТРУГАНЕЦЬ Борис Володимирович

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

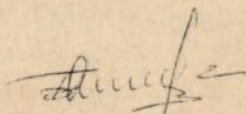
(1953 - 1994 рр.)

13.00.01 - теорія та історія педагогіки

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата педагогічних наук

#(100)(091)

ЛБ 33.027

Дисертація є рукопис
Робота виконана у Тернопільському
інституті

ЛНБ України ім.В.Стефаніка

00761224 (M)

Наукові керівники:

доктор педагогічних наук, доцент
ВИХРУЩ Анатолій Володимирович;
кандидат педагогічних наук, доцент
ШКУРКО Іван Іванович.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор
ОЛІЙНИК Павло Миколайович ;
кандидат педагогічних наук
ЗАХАРЧЕНКО Ростислав Слегович.

Провідна установа:

Дрогобицький державний педагогічний
інститут ім. Івана Франка

Захист відбудеться "II" жовтня 1995 року о 16.30
годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К.113.01.02
в Українському державному педагогічному університеті
ім.М.Драгоманова /252030, м.Київ, вул.Пирогова, 9/.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотечі Українського
державного педагогічного університету ім.М.Драгоманова.

Автореферат розісланий "11" вересня 1995 року

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради *Досю* - І.І.Долинська

ЛНБ ім. В. Стефаніка
АН України

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Розбудова України як незалежної, правової держави ставить нові, високі вимоги до системи національної освіти. Успішне становлення національної школи багато в чому залежить від підготовки вчителів і, зокрема, вчителів трудового навчання. Поступовий перехід до складних і суперечливих ринкових відносин вимагає своєчасного і постійного вдосконалення навчально-виховного процесу у вузах (внесення змін до навчальних планів і програм, введення нових теоретичних дисциплін, перегляду змісту педагогічної практики та ін.).

Важливе значення для розуміння і вирішення сучасних проблем професійної підготовки вчителів трудового навчання має вивчення досвіду попередніх років. Встановлення органічного взаємозв'язку і наступності між минулим і сучасним, творче використання здобутків і уникнення помилок – одне із завдань сьогодення.

Своєчасність звернення до історичного аналізу підготовки вчителів праці пов'язана із потребами вивчення різних тенденцій і підходів до визначення змісту, методів, форм і шляхів підготовки педагогів. Дослідження є актуальним і стосовно вирішення теоретичних проблем і конкретних практичних завдань, що виникають в процесі функціонування педагогічних навчальних закладів.

Об'єктом дослідження виступає становлення і розвиток процесу підготовки вчителів у вузах України.

Предметом дослідження є особливості процесу підготовки вчителів трудового навчання у вищих навчальних закладах України в період з 1958 до 1994 року.

Мета роботи - узагальнення досвіду підготовки вчителів трудового навчання у педагогічних інститутах України (1958-1994 рр.), дослідження особливостей науково-методичного забезпечення навчального процесу, визначення шляхів удосконалення професійної підготовки вчителів у сучасних умовах.

У завданні дослідження входило :

1. Вивчити генезис системи підготовки вчителів трудового навчання у зв'язку з умовами соціально-економічного розвитку.

2. Проаналізувати основні напрямки і рівень розробки теоретико-методичних проблем підготовки учителів трудового навчання у 1958 - 1994 рр.

3. Розглянути зміст, форми і методи професійної підготовки учителів праці на різних етапах історичного розвитку.

4. На основі ретроспективної оцінки, врахування передового досвіду виявити тенденції і можливості вдосконалення професійної підготовки вчителів трудового навчання для сучасної загальноосвітньої школи.

Методологічною і теоретичною основою дослідження є дотримання принципів історизму, системності, науковості.

Теоретичну основу дисертації становили: роботи вітчизняних та зарубіжних вчених з теорії та історії педагогічної освіти (таких, як М.Александров, К.Васильєв, Ю.Васильєв, Ф.Гоноболін, Е.Грішин, М.Грищенко, М.Дадєнков, Н.Кузьміна, В.Майборода, Б.Мітюров, О.Мороз, Ф.Паначин, О.Піскунов, В.Сластьонін, Л.Спірін, Р.Хмельюк, М.Шкіль, І.Шкурко, О.Шербаков, М.Ярмаченко); результати досліджень вчених, які аналізували різні аспекти підготовки вчителів трудового навчання (це - А.Вихрущ, В.Гетта, В.Гусєв, Я.Гушулей, Р.Давлятов,

П.Дзюба, В.Кузьменко, М.Левківський, Г.Левченко, О.Линда, В.Мадзігон, І.Матиша, Є.Мілерян, В.Містик, В.Моляко, І.Назимов, Н.Ничкало, В.Носов, Є.Павлютенков, О.Піскунов, В.Поляков, В.Римаренко, Д.Сергієнко, Н.Серебряков, Л.Синицький, Б.Сіменач, М.Скаткін, О.Татенко, Д.Тарнопольський, Г.Терещук, М.Тименко, Л.Тимчишин, Д.Тхоржевський, Б.Федоришин, М.Хітарян, П.Ярошенко, І.Яровий).

Для розв'язання поставлених завдань використовувались такі методи дослідження: педагогічне спостереження (пряме і опосередковане) та узагальнення досвіду організації навчально-виховного процесу у педагогічних інститутах України; вивчення документальних джерел: архівних матеріалів, державних документів у галузі вищої освіти, матеріалів педагогічних інститутів (навчальних планів, програм, підручників); критичний аналіз психолого-педагогічної і методичної літератури; метод експертних оцінок; анкетування студентів, інтерв'ю, бесіди; систематизація і математичне опрацювання результатів.

Етапи дослідження. На першому етапі (1989-1990 роки) був визначений напрям роботи, вивчався стан проблеми дослідження, вироблені вихідні теоретичні позиції, аналізувались завдання дослідження.

На другому етапі (1990-1992 роки) продовжувалось історико-теоретичне дослідження проблеми підготовки вчителів трудового навчання, було опрацьовано архівні матеріали, проводилось анкетування студентів загальнотехнічних факультетів педінститутів.

На третьому етапі (1992-1994 роки) узагальнено досвід навчально-виховного процесу у педагогічних інститутах Украї-

ни, проводився аналіз й інтерпретація одержаних даних, формулювались висновки.

Наукова новизна дослідження полягає у вивченні розвитку системи підготовки вчителів трудового навчання на Україні у 1958-1994 роках; введенні у педагогічну науку і практику архівних даних, які характеризують недостатньо розроблені раніше напрямки досліджуваної проблеми.

Теоретичну цінність дослідження становить розкриття системи підготовки вчителів трудового навчання, її ролі у професійній підготовці педагогічних кадрів для загальноосвітніх шкіл України. Розкрито маловивчені аспекти взаємозв'язку спеціальної, методичної, психолого-педагогічної і загальноосвітньої підготовки учителя трудового навчання. Визначено перспективи удосконалення професійної підготовки вчителя праці згідно з потребами національної школи.

Особистий внесок дисертанта полягає у тому, що:

- досліджені особливості підготовки вчителів трудового навчання у вищих навчальних закладах України з 1958 до 1994 року;

- введено в історію педагогіки інформацію про маловідомі аспекти історії національної вищої школи;

- проаналізовано форми і методи організації навчально-виховного процесу, спрямованого на підготовку учителів праці.

Практична цінність роботи пов'язана з можливістю широкого використання науково-методичних і теоретичних висновків для підвищення рівня професійної готовності майбутніх учителів праці до здійснення трудового навчання, політехнічної освіти і професійної орієнтації школярів відповідно до вимог сучас-

ної загальноосвітньої школи.

Запропоновані рекомендації дають можливість внести науково обгрунтовані корективи у навчальні плани, що забезпечить оптимальне співвідношення спеціальної, методичної, психолого-педагогічної і загальноосвітньої підготовки.

Матеріали дисертації та публікації автора можуть бути використані у практиці роботи педагогічних навчальних закладів (особливо в курсі лекцій зі "Вступу до спеціальності", "Історії педагогіки").

Врахування особливостей і тенденцій, здобутків і недоліків діяльності вищої школи з підготовки вчителя трудового навчання за 37 років дозволить удосконалити діяльність педагогічних інститутів України.

Вірогідність і вмотивованість наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечується: використанням комплексу взаємодоповнюючих і коригуючих один одного методів дослідження, адекватних поставленим завданням; репрезентативністю джерелознавчої бази (використанням архівних матеріалів, документів та рішень органів управління у галузі освіти, характеристик навчальних планів, програм); критичним аналізом і врахуванням стану проблеми; якісною та кількісною обробкою здобутих даних; вивченням передового педагогічного досвіду. Науковий пошук охоплював широкий масив педагогічних вузів України. Це підтверджує надійність зроблених висновків.

Апробація і впровадження результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідались і одержали схвалення на засіданнях кафедри педагогіки Тернопільського державного педагогічного інституту, на республіканських науково-

практичних конференціях: "Розвиток педагогічної освіти і науки в західних областях України" (Тернопіль, 1990), "Учитель національної школи" (Тернопіль, 1991). За даними дослідження були підготовлені у співавторстві "Порадник з питань професійної орієнтації", методичні рекомендації "Вдосконалення інформаційного забезпечення виховного процесу" та "Самовиховання особистості".

На основі проведеного дослідження, підсумовуючи отримані результати, на захист виносяться:

- основні тенденції розвитку професійної підготовки вчителів трудового навчання;
- особливості становлення і функціонування факультетів загальнотехнічних дисциплін у педагогічних інститутах;
- умови науково-методичного забезпечення навчального процесу підготовки вчителів трудового навчання.

Структура та обсяг дисертаційної роботи. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків, бібліографії та додатків. Зміст роботи викладено на 129 сторінках, список літератури вміщує 112 найменувань, подано 24 малюнки, 13 таблиць і 12 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕТАЦІЇ

У вступі обґрунтована актуальність проблеми, сформульовано об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичну і практичну цінність роботи, методи дослідження, відображена апробація його результатів, визначено положення, які виносяться на захист.

У першому розділі "Професійна підготовка вчителів трудового навчання у вищих навчальних закладах України (1956 -

1971 рр.)" аналізуються тенденції розвитку трудового навчання учнів загальноосвітніх шкіл і вдосконалення підготовки вчителів, організація навчально-виховного процесу в педагогічних інститутах, зміст професійної підготовки вчителів трудового навчання.

На початку 50-их років розвиток педагогічної освіти (у тому числі й підготовка вчителів трудового навчання) традиційно здійснювався відповідно до партійно-урядових документів про вищу школу. Тому особливості професійної підготовки вчителів визначались партійними постановами, які пізніше дублювались урядом і ставали тим замовленням, що виконували вузи.

З 1954/1955 навчального року у загальноосвітніх школах впроваджуються нові навчальні плани і програми, згідно з якими у 1-4 класах вводяться уроки праці, у 5-7 - практичні заняття в майстернях і на навчально-дослідних ділянках, у 8-10 класах - практикуми. Для викладання таких дисциплін окремі педінститути починають готувати вчителів: Львівський, Мелітопольський, Уманський - біології, хімії та основ сільськогосподарського виробництва; Київський, Харківський, Запорізький - фізики і основ виробництва, математики і креслення, фізики, креслення та основ виробництва.

У той же час питання щодо професійної підготовки вчителя трудового навчання залишається невирішеним. Спеціальність вчителя праці вважається допоміжною, отож, на неї відводиться незначна кількість навчального часу.

Певні зміни відбулися з прийняттям 24 грудня 1958 року закону "Про зміцнення зв'язку школи з життям і дальший розвиток системи народної освіти в СРСР". Саме з цього часу

починається планомірна підготовка вчителів трудового навчання. З 32 педагогічних інститутів 28 готують вчителя фізики і основ виробництва, 11 - вчителя біології, хімії та основ сільськогосподарського виробництва. Створюється два (Київський та Львівський) інженерно-педагогічні факультети. Відкривається і нова спеціальність "Вчитель фізики і технічної механіки".

Проте у 1963/1964 навчальному році починається згорання підготовки вчителів фізики і загальнотехнічних дисциплін, яке мотивується тим, що незначна частина випускників працюють у школі за фахом. Жоден з педагогічних інститутів, що навчав студентів за такою спеціальністю не проводить набір на перший курс.

Значні зміни у підготовці вчителів трудового навчання відбулись у 1966 році з прийняттям постанови Ради Міністрів Української РСР "Про часткову зміну трудової підготовки в середній загальноосвітній школі", згідно з якою трудове навчання стало обов'язковим. Педагогічні вузи переходять на підготовку вчителів професійного навчання вузького профілю за чотирьохрічним планом. Зменшується кількість факультетів, що готують вчителів даної спеціальності. Якщо у 1965/1966 навчальному році факультетів, які готували учителів фізики і загальнотехнічних дисциплін, було 25, учителів фізики і технічної механіки - 7, біології і основ сільськогосподарського виробництва - 11, біології, хімії і основ сільськогосподарського виробництва - 4, фізики й електротехніки - 5; то у 1966/1967 навчальному році залишилось лише 6 факультетів, що готували учителів фізики і технічної механіки, 9 - учителів біології, хімії і основ сільськогосподарсь-

кого виробництва, 7 - учителів фізики й електротехніки.

У 1968/1969 навчальному році кількість таких факультетів ще менша: готували педагогів зі спеціальності "Фізика і електротехніка" 7 факультетів, зі спеціальності "Фізика і технічна механіка" - 2 факультети, зі спеціальності "Біологія, хімія, основи сільськогосподарського виробництва" - 6 факультетів.

У 1969/1970 навчальному році спеціальність "Біологія, хімія, основи сільськогосподарського виробництва" перепрофільована у спеціальність "Біологія і хімія". Підготовка ж учителя фізики й електротехніки велась у семи педагогічних інститутах (Вінницькому, Дрогобицькому, Кам'янець-Подільському, Київському, Одеському, Черкаському, Чернігівському). А в п'яти педагогічних інститутах (Дрогобицькому, Криворізькому, Слав'янському, Херсонському, Чернігівському) розпочинається підготовка зі спеціальності "Загальнотехнічні дисципліни і фізика" з п'ятирічним терміном навчання.

У наступному 1970/1971 навчальному році вже 13 педагогічних інститутів готували майбутніх учителів загальнотехнічних дисциплін широкого профілю з п'ятирічним терміном навчання: зі спеціальності "Фізика і електротехніка" - 7 факультетів, "Загальнотехнічні дисципліни і фізика" - 6 факультетів (з цієї спеціальності відкривається факультет у Київському педагогічному інституті).

У 1971/1972 навчальному році спеціальність "Загальнотехнічні дисципліни і фізика" відкривається також в Тернопільському педінституті, а в Дрогобицькому - спеціальність "Вчитель загальнотехнічних дисциплін і праці" уперше з чотирьох-

річним терміном навчання.

Простежується чітка тенденція; хоча для цього не було ніякої законодавчої бази, до розширення кількості спеціальностей і до відкриття спеціальностей широкого профілю.

Вивчаючи зміст професійної підготовки вчителів трудового навчання можна констатувати, що вона характеризується такими параметрами, як: спеціальні знання, вміння та навички, психолого-педагогічні знання, вміння та навички, методичні знання, вміння та навички, загальноосвітні знання. Такої класифікації дотримуємось на основі аналізу структури основних компонентів педагогічної діяльності проведеного вченими С.Б.Єлкановим, М.В.Савіним, А.М.Кудайкуловим, В.А.Сластьоніним, К.І.Васильєвим, І.Я.Лернером та ін.

Кожна з названих груп складає цикл, що є важливим структурним елементом навчального плану. Тому дослідження структури підготовки вчителя трудового навчання будується на основі детального аналізу навчальних планів. Що стосується самої назви спеціальності, то вона змінювалась декілька разів: "Вчитель математики і креслення" (1956 р.), "Вчитель математики, фізики і креслення" (1956 р.), "Вчитель фізики, основ виробництва і креслення" (1956 р.), "Вчитель біології, хімії та основ сільськогосподарського виробництва" (1956 р.), "Вчитель фізики і основ виробництва" (1959 р.), "Вчитель фізики з додатковою спеціальністю трудове навчання" (1963 р.). Це свідчить про постійні пошуки нової моделі професійної підготовки вчителя трудового навчання. Хоча з іншого боку така часта зміна назви і, головне, змісту спеціальності може свідчити про відсутність чіткої уяви щодо специфіки даної спеціальності.

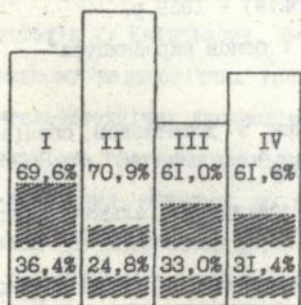
Разом з тим, незважаючи на постійні зміни і в амісті, і в термінах підготовки майбутнього вчителя трудового навчання, сама система професійної підготовки зазнавала незначних перетворень.

У підготовці вчителя трудового навчання найбільш об'ємним був цикл спеціальних дисциплін. Він постійно зазнавав якісних та кількісних змін, насамперед стосовно технічних предметів.

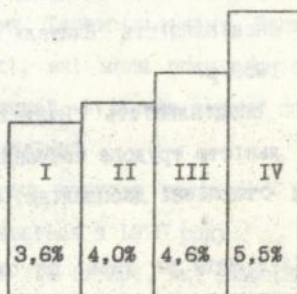
Методична підготовка, яка є однією з основних складових здобуття основ педагогічної майстерності вчителя трудового навчання, була незначною - 3,0-5,1% від загальної кількості годин.

Цикл психолого-педагогічної підготовки за весь досліджуваний період не перевищував 6,4-8,4%.

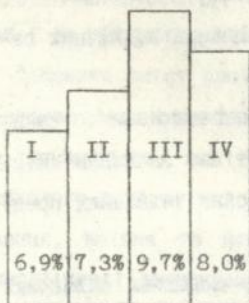
Загальноосвітній цикл не зазнав суттєвих якісних змін впродовж досліджуваного періоду. Як змінюється частка дисциплін усіх циклів підготовки у навчальних планах 1959 і 1963 років, зображено на діаграмах (Мал.1,2,3,4).

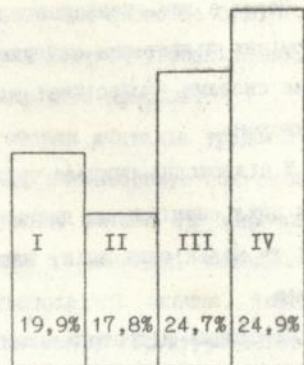
Мал.1. Частка спеціального циклу підготовки

Мал.2. Частка методичного циклу підготовки

Мал.3. Частка психолого-педагогічного циклу підготовки

Мал.4. Частка загальноосвітнього циклу підготовки

Примітка:

- I - спеціальність "Вчитель загальнотехнічних дисциплін і трудового навчання" (I варіант - для осіб, що не мають виробничого стажу) - 1959 р.
- II - спеціальність "Вчитель загальнотехнічних дисциплін і трудового навчання" (II варіант - для осіб, що мають трудовий стаж не менше двох років) - 1959 р.
- III - спеціальність "Вчитель фізики і основ виробництва" - 1959 р.
- IV - спеціальність "Вчитель фізики з додатковою спеціальністю трудове навчання" - 1963 р.
- ▨ - технічні дисципліни, що входять до спеціального циклу.

Слід мати на увазі ще одну особливість. У даний період (1954-1971рр.) відсутні монографічні дослідження, в яких на основі порівняльного аналізу вітчизняного і зарубіжного

досвіду був би запропонований науковий підхід до розкриття змісту освіти; не проводилась експертна оцінка і перевірка структури навчальних планів, зміст яких здебільшого визначався на емпіричному рівні.

У той же час педагогічні колективи вузів шукали свої шляхи для покращення навчально-виховного процесу. У дисертації висвітлено досвід підготовки вчителів трудового навчання у різних педагогічних інститутах України, проаналізовано окремі дидактичні проблеми, які досліджувались в цей час.

У другому розділі "Удосконалення підготовки вчителів трудового навчання (1971-1994 рр.)" розглядається професійна підготовка вчителів трудового навчання на факультетах загальнотехнічних дисциплін, науково-методичне забезпечення навчального процесу, розвиток професійної підготовки вчителів трудового навчання в сучасних умовах.

Перші спроби організації факультетів загальнотехнічних дисциплін зроблені ще у 1972/1973 навчальному році, коли у Бердянському та Глухівському педагогічних інститутах була введена спеціальність "Загальнотехнічні дисципліни і праця".

На початку сімдесятих років ряд фізико-математичних факультетів (у Київському, Уманському, Тернопільському, Чернігівському педагогічних інститутах), які мали спеціальність "Загальнотехнічні дисципліни і фізика", відкрили окрему спеціальність "Загальнотехнічні дисципліни".

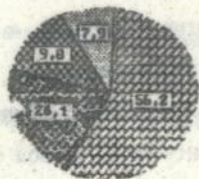
Зростання інтересу до підготовки вчителя трудового навчання (на державному рівні) починається з 1976 року.

Уже в 1979 році ті педінститути (14 із 28), які займалися підготовкою вчителів праці, готували вчителів загальнотехнічних дисциплін і праці.

Початком переходу до більш широкої спеціалізації можна вважати 1984 рік, коли Полтавським педагогічним інститутом було оголошено набір на спеціальність "Вчитель загальнотехнічних дисциплін і механізація сільського господарства".

З 1968 року можна констатувати черговий спад інтересу до підготовки вчителя трудового навчання. Міністерство освіти надає педагогічним інститутам можливість визначення спеціалізації вчителів трудового навчання, право написання для них навчальних планів, встановлення величини набору і т.д. Позитивним фактором у цьому процесі було те, що при визначенні та формуванні спеціальностей враховувались місцеві умови та матеріально-технічна база факультетів. Проте, з іншого боку, повна свобода призвела до нагромадження великої кількості спеціальностей, перелік яких не завжди обґрунтовувався.

Аналізуючи зміст професійної підготовки вчителів трудового навчання в цей період, ми дотримувались аналогічної попередньому циклічної структури підготовки (спеціальний цикл, психолого-педагогічний, методичний, загальноосвітній). Розглянемо для прикладу процентне співвідношення між циклами підготовки у навчальному плані 1988 року для спеціальності "Вчитель праці і професійного навчання" (Мал.5).

Мал.5. Навчальний план 1988 року для спеціальності
"Вчитель праці і професійного навчання"

Примітка:

- - спеціальна підготовка
- - методична підготовка
- - психолого-педагогічна підготовка
- - загальноосвітня підготовка

Як бачимо, у досліджуваній період порівняно з попереднім зріс інтерес до проблеми науково-методичного забезпечення професійної підготовки вчителів трудового навчання. На факультетах загальнотехнічних дисциплін у досліджуваній період воно було багатоскладовим. Основу становили навчальні плани та програми для спеціальності №2120, праці науковців стосовно проблем підготовки вчителя трудового навчання (статті, монографічні та дисертаційні дослідження, навчальні посібники і підручники).

Окремими ученими здійснені спроби створення професіограми вчителя трудового навчання. Хоча вона не була завершена, проте у науково-методичному плані це мало неабияке значення.

Розглядаючи трудову підготовку як важливий фактор у формуванні всебічно розвинутої особистості, педагогічні інститути в умовах становлення державності прагнуть до вдосконалення навчально-виховного процесу, високоякісної підготовки національних кадрів. Відзначимо спробу окремих вузів у 1993-1994 роках використати під час вступних іспитів тестові перевірки рівня знань з трудового навчання та креслення.

Важливим кроком у реформуванні освіти є прийняття державної національної програми "Освіта" (Україна XXI століття). Затвердження постановою Кабінету Міністрів України заходів щодо реалізації державної національної програми, згідно з якими буде вироблена концепція трудової підготовки, вдоско-

налюватиметься зміст, форми і методи навчання, система науково-методичного забезпечення дозволяє стверджувати, що на початку 90-их років був вибраний правильний шлях. Якщо вище названі заходи будуть реалізовані, вивчені й творчо використані здобутки минулих років, українська школа одержить педагогічні кадри високого професійного рівня і зможе виконати завдання щодо збереження і розвитку професійної культури нації.

В И С Н О В К И

Складний і суперечливий етап переходу до ринкових відносин з особливою гостротою ставить питання про вдосконалення існуючої системи трудової підготовки молоді, що зумовлюється соціальними, економічними і політичними факторами. Лише після завоювання державної незалежності стає очевидною значущість розвинутої професійної культури, необхідність державної підтримки заходів, спрямованих на розвиток творчих здібностей населення з урахуванням народних традицій, менталітету і перспективних форм трудової діяльності. Для досягнення поставленої мети необхідна, в першу чергу, стабільна, прогнозована, багаторічна державна освітня політика, в основі якої повинно бути розуміння того факту, що як ігнорування трудового навчання учнів у загальноосвітніх школах (до 1917 р.), так і надмірна кількість годин за рахунок інших предметів (1917-1937 рр.; 1958-1966 рр.) не дають бажаного результату. Очевидно, що трудове навчання має бути одним з обов'язкових загальноосвітніх предметів з відповідною матеріальною базою, системою матеріально-методичного забезпечення, необхідною кількістю педагогічних кадрів, які мають від-

повідну підготовку.

На нашу думку, в 50 - 60-ті роки підготовка вчителів фізики і біології, які, крім основної спеціальності, повинні були виконувати функції вчителів трудового навчання, виявилась неефективною. Це зумовлено соціальними і психолого-педагогічними факторами.

Відкриття на початку сімдесятих років загальнотехнічних факультетів дозволило поступово підвищити рівень педагогічного керівництва процесом трудової підготовки учнів, сконцентрувати науково-методичні кадри, розпочати підготовку відповідних методичних посібників. У той же час потрібно мати на увазі, що монографічні дослідження, присвячені питанням професійної підготовки вчителів трудового навчання, з'явилися лише в другій половині 60-их років, що цілком закономірно. Адже автори наукових праць, вивчаючи перспективні напрямки розвитку педагогічної науки, неминуче повинні були аналізувати й узагальнювати існуючий досвід.

Значним недоліком стало некритичне використання для підготовки вчителів праці навчальних планів політехнічних інститутів. Можливо цим пояснюється багаторічне ігнорування методичної підготовки.

Результати проведеного нами дослідження дозволяють назвати такі позитивні аспекти, характерні для минулих років:

1. Потрібно визнати постійну увагу до даної проблеми на державному рівні.
2. Поступово набувся досвід підготовки вчителів трудового навчання в умовах вищих педагогічних закладів.
3. Удосконалювались система науково-методичного забезпечення навчального процесу, форми і методи підготовки педагогів.

гів (виробнича практика студентів, екскурсії на підприємства, організація суспільно корисної і продуктивної праці майбутніх вчителів).

4. Завдяки ентузіазму окремих учених створювались наукові школи, які вивчали актуальні проблеми трудової підготовки. Наприклад, під керівництвом академіка АПН України Д.О.Тхоржевського підготовлено до захисту одну докторську і більше тридцяти кандидатських дисертацій. Значну роботу проводили наукові працівники УНДІПу. Своєрідні наукові центри почали виникати в окремих педагогічних інститутах.

Значну роботу проводила редакція всесоюзного журналу "Школа и производство", на сторінках якого українські вчені мали можливість друкувати результати своїх досліджень. Відзначимо, що з кожним роком якість журналу поліпшувалась.

У той же час слід мати на увазі і враховувати характерні недоліки:

І. У досліджуваній період ряд рішень суперечив об'єктивним потребам і не відповідав державним інтересам. Своєрідні "контрреформи" 1937 і 1966 років завдали значної шкоди системі народної освіти. За даними Д.О.Сметаніна, у 1967/1968 навчальному році з 6000 українських шкіл з виробничим навчанням залишилось лише 280. Із 200 навчально-виробничих цехів у 1968/1969 навчальному році залишилось 35, кількість кабінетів сільського господарства зменшилась з 1000 до 33, ліквідувались агрохімлабораторії, зменшилась кількість автокласів. Якщо у 1965/1966 навчальному році трудове навчання здійснювали 26,6 тисячі вчителів, 24% з яких мали вищу освіту, то в 1968/1969 навчальному році в 5-10 класах залишилось лише 21743 вчителі трудового навчання,

7,5% з яких мали вищу освіту.

2. За роки Радянської влади цілеспрямовано нівелювались національні особливості. Це призвело до деформації педагогічної освіти, зокрема, випускники загальнотехнічних факультетів, за окремими винятками, не були підготовлені до навчання учнів елементам народних ремесел. Недостатньо враховувались і регіональні особливості.

3. Тотальна уніфікація навчальних планів і програм не сприяла експериментальній перевірці принципово нових, творчих підходів до організації навчального процесу. Наприклад, з року в рік результати досліджень, опитування викладачів і студентів свідчили про певну незбалансованість структури навчальних планів, недостатню методичну підготовку випускників загальнотехнічних факультетів.

4. Недосконалою залишилась система матеріального забезпечення навчальних майстерень. Як зазначено в ряді публікацій, нерідко зустрічається примітивне обладнання, що не відповідає сучасним вимогам.

5. Недостатньо стимулювалась підготовка кандидатів і, особливо, докторів педагогічних наук, що впливало на рівень професійної майстерності викладацького корпусу.

6. Певна самоізоляція привела до відриву від європейських традицій, унеможливила ознайомлення учителів і викладачів із досвідом зарубіжних педагогічних закладів.

На основі проведеного нами дисертаційного дослідження вважаємо за потрібне вказати на пріоритетні напрямки даної проблеми.

1. У концепції трудової підготовки учнів (передбаченої державною національною програмою "Освіта" (Україна XXI сло-

ліття) необхідно розробити спеціальний розділ, в якому визначити основні аспекти підготовки вчителів трудового навчання.

2. Експериментальної перевірки і всебічного обговорення експертів вимагає питання змісту освіти студентів загально-технічних факультетів. Першим кроком має стати збільшення часу на методичну і психолого-педагогічну підготовку студентів.

3. За результатами конкурсного відбору окремі факультети повинні одержати статус експериментальних. Саме тут можуть проходити апробацію принципово нові навчальні плани і програми, перспективні форми і методи навчально-виховного процесу, нові умови вступу та ін.

4. Державну підтримку слід надавати лабораторіям, які за зразком Українського педагогічного університету повинні функціонувати в інших навчальних закладах.

5. У новому науково-методичному журналі "Трудова підготовка у школі" варто запровадити спеціальну рубрику, присвячену питанням роботи загальнотехнічних факультетів у педвузах України та в інших країнах.

6. Провести апробацію нових професіограм, кваліфікаційних характеристик. На основі одержаних результатів вдосконалити ступеневу систему освіти.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВИКЛАДЕНО У ПУБЛІКАЦІЯХ:

1. Підготовка студентів факультету загальнотехнічних дисциплін до роботи у трудових об'єднаннях школярів//Розвиток педагогічної освіти і науки в західних областях України:Тези науково-практичної конференції.- Частина ІІ.-Тернопіль, 1990.-С.153-155.

2. Підготовка вчителя трудового навчання до роботи в національній школі //Учитель національної школи:Тези доповідей науково-практичної конференції.- Частина 2.- Тернопіль, 1991.- С.248-249.

3. Вдосконалення інформаційного забезпечення виховного процесу:Методичні рекомендації.-Тернопіль, 1992.-29с. (у співавторстві - 50% тексту).

4. Самовиховання особистості: Методичні рекомендації.- Тернопіль, 1993.-39с. (у співавторстві - 60% тексту).

5. Порадник з питань професійної орієнтації.-Частина І.- Тернопіль, 1993.-17с. (у співавторстві - 55% тексту).

S U M M A R Y

Boris Struganets "Training of labour teachers in high schools in Ukraine (1958 - 1994)".

Thesis for a master's degree of pedagogics, specialization 13.00.01 in the theory and history of pedagogics, Dragomanov Ukrainian State Pedagogical University, Kyiv, 1995.

Thesis under the defence contain theoretical analysis of special training of labour teachers. It established the natural results of subject - matter and methods of special training of labour teachers at different stages of general education. On the basis of retrospective appreciation it is recommended for improvement of special teachers training in national school.

А Н Н О Т А Ц И Я

Струганец Б.В. "Подготовка учителей трудового обучения в высших учебных заведениях Украины (1958 - 1994 гг.)".

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 - теория и история педагогики, Украинский государственный педагогический университет им.М.Драгоманова, Киев, 1995.

Защищается диссертация, которая содержит теоретический анализ особенностей подготовки учителей трудового обучения в период с 1958 по 1994 год. Установлены закономерности развития содержания, форм и методов профессиональной подготовки учителей труда на разных этапах развития системы народного образования. На основании ретроспективной оценки подготовлены рекомендации по совершенствованию профессиональной подготовки учителей для работы в условиях национальной школы.

Ключові слова :

професійна підготовка вчителя трудового навчання, зміст, форми і методи навчання.

Підписано до друку 08.09.1995 р. Об. 1, 2. Формат 60x84 1/16.

Друк офсетний. Тир. 100. Зам. 141. Безплатно.

ІОД УДПУ, ім. Драгоманова, Київ, Пирогова, 9.

443806

AB 33.024